

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Η' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ

«ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ»
18-20 Σεπτεμβρίου 2006 - Βόλος

ΚΟΣΜΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

† Αρχιμανδρίτου

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Δρ. Φιλολογίας Α. Π. Θ. - Πρωτοσυγκέλλου Ι. Μ. Βεροίας

Ἡ ἐορτή στήν προοπτική τῆς Ὀρθοδοξίας προσλαμβάνει «κοσμικές», δηλαδή οἰκουμενικές, διαστάσεις. Στίς συνάξεις τῆς Ἐκκλησίας προσκαλοῦνται νά συνορτάσουν δοξολογικά ὅλα τά δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, νοερά καί αἰσθητά.(1) ἄγγελοι καί ἄνθρωποι,(2) ἄψυχα καί ἔμψυχα.(3) Σέ μία μεγαλειώδη συμπαντική χοροστασία συνορτάζουν «πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ καί πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, πάντα τά ἄστρα καί τό φῶς».(4)

Ὁρολογία καί περιεχόμενο τοῦ κοσμικοῦ ἐορτολογίου

Ἐκτός ὅμως ἀπό τήν παραπάνω ἔννοια τοῦ ὅρου, τίς τελευταῖες δεκαετίες ἔχουν εἰσαχθεῖ διάφορες κοσμικές ἐορτές. Σέ αὐτές ἀνήκουν:

α) Οἱ ἐθνικές ἐορτές καί πανελλήνιες ἐπέτειοι, ὅπως εἶναι:

- Ἡ 25η Μαρτίου.

- Ἡ 28η Ὀκτωβρίου.

- Ἡ 21η Νοεμβρίου (ἡμέρα τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων).

- Ἡ 25η Νοεμβρίου (Ἐπέτειος Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως).

- Οἱ ἐορτές τῶν ἐλευθερίων τῶν πόλεων.(5)

β) Οἱ ἱστορικές ἐπέτειοι:

- Ἡ 24η Ἀπριλίου (ἡμέρα μνήμης τῆς γενοκτονίας τῶν Ἀρμενίων ἀπό τοὺς Τούρκους).

- Ἡ 19η Μαΐου (ἡμέρα μνήμης τῆς γενοκτονίας τοῦ Ποντιακοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπό τοὺς Τούρκους).(6)

γ) Οἱ λεγόμενες Παγκόσμιες Ἡμέρες, ὅπως καθιερώθηκαν ἀπό τόν Ὄργανισμό Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Ο. Η. Ε.) καί ἄλλους παγκόσμιους ὀργανισμούς:

Ἰανουάριος

Δέν ὑπάρχουν

Φεβρουάριος

14 Ἡμέρα τῶν ἐρωτευμένων

21 Ἡμέρα τῆς μητρικῆς γλώσσας

Μάρτιος

08 Ἡμέρα τῆς γυναίκας

15 Ἡμέρα τοῦ καταναλωτῆ

21 Ἡμέρα τῆς ποίησης

22 Ἡμέρα τοῦ νεροῦ

23 Ἡμέρα τῆς μετεωρολογίας

24 Ἡμέρα κατά τῆς φυματίωσης

27 Ἡμέρα τοῦ θεάτρου

Ἀπρίλιος

07 Ἡμέρα τῆς υἰγείας

22 Ἡμέρα τῆς γῆς

23 Ἡμέρα τοῦ βιβλίου καί τῶν πνευματικῶν δικαιωμάτων

29 Ἡμέρα τοῦ χοροῦ

Μάϊος

03 Ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου

09 Ἡμέρα τῆς Εὐρώπης

14 Ἡμέρα τῆς μητέρας

15 Ἡμέρα τῆς οἰκογένειας

17 Ἡμέρα τῶν τηλεπικοινωνιῶν

18 Ἡμέρα τῶν μουσείων

21 Ἡμέρα τῆς πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης

31 Ἡμέρα κατά τοῦ καπνίσματος

Ἰούνιος

05 Ἡμέρα προστασίας τοῦ περιβάλλοντος

12 Ἡμέρα κατά τῆς ἐργασίας παιδιῶν

17 Ἡμέρα κατά τῆς ἐρημοποίησης καί τῆς ξηρασίας

18 Ἡμέρα τοῦ πατέρα

20 Ἡμέρα τῶν προσφύγων

26 Ἡμέρα κατά τῶν ναρκωτικῶν &

Ἡμέρα ὑπέρ τῶν θυμάτων βασανισμοῦ

Ἰούλιος

02 Ἡμέρα τῶν συνεταιρισμῶν

03 Ἡμέρα τῶν ἐρωτευμένων ὀρθόδοξων χριστιανῶν

11 Ἡμέρα τῶν πληθυσμῶν

Αὔγουστος

09 Ἡμέρα τῶν αὐτόχθονων λαῶν τοῦ κόσμου

12 Ἡμέρα τῆς νεότητος

23 Ἡμέρα θύμησης τοῦ ἐμπορίου σκλάβων καί τῆς ἀπαγόρευσής του

Σεπτέμβριος

08 Ἡμέρα ἐξάλειψης τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ

16 Ἡμέρα προστασίας τῆς ζώνης τοῦ ὄζοντος

20 Ἡμέρα χωρίς αὐτοκίνητο

21 Ἡμέρα τῆς εἰρήνης

26 Ἡμέρα τῆς ναυτιλίας

27 Ἡμέρα τοῦ τουρισμοῦ

Ὀκτώβριος

01 Ἡμέρα τῆς μουσικῆς καί τῶν γηρατειῶν

04 Ἡμέρα τῶν ζώων

05 Ἡμέρα τῶν δασκάλων

09 Ἡμέρα τῶν ταχυδρομείων

11 Ἡμέρα μείωσης τῶν ζημιῶν ἀπό φυσικὲς καταστροφές

16 Ἡμέρα τῆς διατροφῆς

17 Ἡμέρα ὑπὲρ τῆς ἐξάλειψης τῆς φτώχειας

20 Ἡμέρα κατὰ τῆς ὀστεοπόρωσης

31 Ἡμέρα τῆς ἀποταμίευσης

Νοέμβριος

14 Ἡμέρα τοῦ διαβήτη

16 Ἡμέρα ὑπὲρ τῆς ἀνοχῆς

21 Ἡμέρα τῆς τηλεόρασης

25 Ἡμέρα κατὰ τῆς βίας ἐναντίον τῶν γυναικῶν

29 Ἡμέρα ὑπὲρ τῶν Παλαιστινίων

Δεκέμβριος

01 Ήμέρα κατά τοῦ AIDS

02 Ήμέρα κατά τῆς σκλαβιάς

03 Ήμέρα τῶν ἀτόμων μέ ειδικές ἀνάγκες (ΑμΕΑ)

04 Ήμέρα κατά τῶν ναρκῶν

07 Ήμέρα τῆς πολιτικῆς ἀεροπορίας

09 Ήμέρα κατά τῆς διαφθορᾶς

10 Ήμέρα τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων καί τῆς Διεθνoῦς Ἀμνηστίας

11 Ήμέρα τῶν βουνῶν

18 Ήμέρα τῶν μεταναστῶν(Ζ).

Ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω «ἀκίνητες» ἐορτές ὑπάρχουν καί ἄλλες «κινητές». Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τὴν Παγκόσμια Ήμέρα Καρδιάς τὴν τελευταία Κυριακή τοῦ Σεπτεμβρίου.(8) Γενικότερα ἡ ἡμερομηνία ἐορτασμοῦ τῶν Παγκόσμιων Ἡμερῶν μπορεῖ νά ποικίλει ἀπό τόπο σέ τόπο ἢ νά ἐορτάζεται σέ ἡμερομηνία διαφορετική τῆς διεθνῶς καθιερωμένης.

δ) Οἱ γιορτές τῆς γῆς καί τῶν προϊόντων της, πού παραπέμπουν στή λατρεία τῆς θεᾶς Γαίας.(9) Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τὴ γιορτὴ τοῦ ρυζιοῦ στά Ν. Μάλγαρα Θεσσαλονίκης, τὴ γιορτὴ τοῦ μεταξιοῦ στό Σουφλί τοῦ Ἑβρου, τὴ γιορτὴ τοῦ τσίπουρου στό Σουφλί καί στόν Πεντάλοφο τοῦ Ἑβρου καθώς καί στή Ν. Πέραμο καί στοὺς ὄρεινους Δήμους τοῦ Καβάλας, τὴ γιορτὴ τοῦ κρασιοῦ στό Καστράκι Καλαμπάκας, τὴ γιορτὴ τοῦ σπαραγγιοῦ στά Κόμαρα τοῦ Ἑβρου, τὴ γιορτὴ τῆς λάσπης στοὺς Φιλίππους τοῦ Καβάλας, τὴ γιορτὴ τοῦ κάστανου στό Παλαιχώρι τοῦ Καβάλας, τὴ γιορτὴ τῆς πατάτας στή Λεκάνη τοῦ Καβάλας, στό Νευροκόπι τοῦ Ν. Δράμας καί στόν Δῆμο Κορυθίου τῆς Ἀρκαδίας, τὴ γιορτὴ τῆς ἐλιάς στή Λακωνία καί στήν Ἀρκαδία, τίς γιορτές τοῦ κερασιοῦ τῆς μαστίχας καί τῆς σούμας στή Χίο, τὴ γιορτὴ τοῦ μήλου στήν Ἁγιά Λάρισα.

Ἐπίσης συνταντοῦμε γιορτές πού παραπέμπουν στό ζωϊκό βασίλειο, ὅπως εἶναι ἡ γιορτὴ τῆς κτηνοτροφίας στόν Πλαταμῶνα τῆς ὄρεινῆς Καβάλας, ἡ γιορτὴ τοῦ μυδιοῦ στή Χαλάστρα Θεσσαλονίκης καί τὸν Μακρύγιαλο Πιερίας καί ἡ γιορτὴ τῆς σαρδέλας στά Μεστά τῆς Χίου.

Τέλος, δέν λείπουν καί γιορτές πού θυμίζουν ὀνομασίες εἰδωλολατρικῶν ἐορτῶν, ὅπως π.χ. τὰ ἀνθεστήρια στό Αἴγιο τῆς Ἀχαΐας.

Οἱ ἡμερομηνίες τῶν παραπάνω ἐορτῶν ποικίλλουν καί μπορεῖ νά μὴν εἶναι οἱ ἴδιες κάθε χρόνο.

Σέ πολλές περιπτώσεις ἀντὶ τῆς λέξης «γιορτὴ» χρησιμοποιεῖται σωστότερα ἡ λέξη «φεστιβάλ». Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά τὸ φεστιβάλ κρασιοῦ στή Μαντινεία τῆς Ἀρκαδίας. Νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ λέξη «φεστιβάλ» ὡς ξενική ἀποδίδει ἐπιτυχέστερα τὸν χαρακτήρα τῶν ἐκδηλώσεων αὐτοῦ τοῦ εἶδους. (10)

ε) Διάφορα κοινωνικά γεγονότα, ὅπως τὰ γενέθλια, τὰ καρναβάλια κ. ἄ.

Λόγοι πού ὀδήγησαν στήν καθιέρωση τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν

Τί ὀδήγησε στίς κοσμικές ἐορτές;

α) Ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία καί ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεό, πού ὀδηγεῖ στήν ἀπόρριψη τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐορτῶν. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὅμως ἰσχύει τὸ «βίος ἀνεόρταστος μακρὰ ὁδὸς ἀπανδόχευτος».(11) Ἡ ἱστορία ἀπέδειξε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ζήσει χωρὶς ἐορτές. Ἡ κοινωνιολογία καί ὄχι ἡ θεολογία ἔχει ἀποδείξει ὅτι οἱ ἐορτές «ἀνήκουν στό βαθύτερο καί πλέον πρωταρχικὸ ἐπίπεδο τῆς

ζωής και του πολιτισμού του ανθρώπου. Καμία κοινωνία, κανένας πολιτισμός δεν έχει ποτέ υπάρξει χωρίς έορτές».(12) Η έορτή γενικά είναι μία βαθειά ψυχική ανάγκη του ανθρώπου. Όπως υποστηρίχθηκε «κάθε ψυχικά ύγιής άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη και τό θέλει μέσα του νά έορτάσει. Νά βρεί τρόπο γιά νά έκφράσει ό,τι πιστεύει και ό,τι ζει μέσα του».(13)

Στό σημείο αυτό ιδιαίτερη σημασία έχουν όσα γράφει ο Γεώργιος Θεοτοκάς: «Η Όρθοδοξία, όπως παρουσιάζεται στά μάτια του έλληνικού λαού, είναι θρησκεία έθνική, συνυφασμένη άξεδιάλυτα μέ τά ήθη του και τόν όμαδικό χαρακτήρα, μέ τό κλίμα και μέ τό άρωμα του τόπου, μέ τά τοπία του, μέ τήν οικογενειακή του ζωή και μέ τά γυρίσματα των εποχών τής χρονιάς. Η όργάνωσή της είναι δημοκρατική, ή γλώσσα της θερμή, ή ήθική της ανθρώπινη, ταιριασμένη μέ τήν έλληνική νοοτροπία, τά σύμβολά της οικεία και άναντικατάστατα στή λαϊκή συνείδηση. Οί μεγάλες έορτές της, ό Εύαγγελισμός, τό Πάσχα, ό Δεκαπενταύγουστος, τά Χριστούγεννα, τά Δωδεκάμερα και άλλες είναι κάθε χρόνο οί μεγάλες μέρες τής Ελλάδας, οί μέρες όπου τό έθνικό σύνολο αισθάνεται περισσότερο από κάθε άλλη ώρα τήν ένότητά του, τήν άλληλεγγύη του, τήν άμοιβαία άγάπη των μελών του. Αυτή ή θαλπωρή, αυτά τά ζεστά κύματα πού μεταδίδονται άκατάπαυστα σέ όλη τήν Ελλάδα από τούς όρθόδοξους ναούς και τίς βυζαντινές τους άκολουθίες άποτελούν στοιχείο συστατικό, έκ των ών ούκ άνευ τής έλληνικής ζωής».(14) Η λαϊκή συμμετοχή στά πανηγύρια «άποτελεί και μία έμπρακτη άπάντηση σέ όσους θέλουν, θεωρητικά ή έφαρμοσμένα, νά διαχωρίσουν τήν όμαδική λειτουργία του λαού μας από τήν έκκλησιαστική ζωή και πράξη».(15)

β) Η έκκοσμίκευση. Όταν ή ζωή άποϊεροποιείται, τότε οί ίδιες οί έκκλησιαστικές έορτές γίνονται κοσμικές. Έτσι άποκτούν σημασία οί προτροπές των Πατέρων τής Έκκλησίας νά έορτάζουμε «μή κοσμικώς, άλλ' ύπερκοσμίως».(16) «λελογισμένως και εύσεβώς».(17)

Στό πλαίσιο τής έκκοσμίκευσης οί μνήμες των άγίων έγιναν κουρμπάνια, εύκαιρίες τουριστικής προβολής του τόπου, συναπαντήματα κ. ο. κ. Οί έορτές όμως, ένώ διαθέτουν ένα βαθύ περιεχόμενο, συχνά μεταβάλλονται σέ συμβατικά γεγονότα τής καθημερινότητας.(18)

Η Κυριακή και οί λοιπές άργίες από καιρός έορτής ύποβαθμίστηκαν σέ εύκαιρίες άνάπαυσης. Η άνάπαυση όμως είναι άπλά «ή έπαναφόρτιση του όργανισμού γιά νέα έργασία. Έτσι κάθε ήμέρα άπαιτεί τόσες ώρες ύπνου, κάθε έβδομάδα άπαιτεί μία ήμέρα ρεπό, κάθε έτος χρειάζεται τόσες ώρες διακοπές. Τό κίνητρο όμως είναι αύστηρά ώφελιμιστικό: νά συντηρήσει τή δύναμη του όργανισμού και τήν ικανότητά του γιά παραγωγικότητα».(19) Όπότε ό άνθρωπος μετατρέπεται σέ μία άπλή παραγωγική μηχανή. Η ξεκούραση και ή άναψυχή έξαγιάζεται μέ τόν θρησκευτικό έορτασμό. Άποκτά νέο περιεχόμενο και συνδυάζει τήν πνευματική τροφή μέ τή σωματική άπόλαυση.(20) Άπό τήν πρωτόγονη όμως εποχή, όπως πάντοτε, ό άνθρωπος δεν άναπαύοταν άπλά, αλλά πανηγύριζε. «Ο κόπος και ή έργασία δεν έχουν ως αντίστοιχά τους μόνο τόν ύπνο και τήν άνάπαυση. Στό πλαίσιο τής έορτής ή έργασία παύει νά είναι μία πάλη γιά τήν έπιβίωση, μία άτελειώτη άλυσίδα ήμερών και νυκτών. Άντίθετα μέ τήν έορτή δίνεται νόημα στήν έργασία, μπορεί κανείς νά δει τά άποτελέσματά της, διαθέτει έμπνευση και άνθρωπιά».(21) Χωρίς τίς έορτές ό χρόνος θά κυλούσε άσταμάτητα και μάλιστα σέ βάρος των «σκλάβων» τής έργασιακής διαδικασίας.(22)

Οί άνθρωποι γνωρίζουν ότι έργασία άναπόφευκτα σημαίνει δουλειά, κόπος και έξάντληση.(23) «Οί άνθρωποι όμως μπορούν νά τά δεχθούν όλα αυτά και όντως νά τά μεταμορφώσουν, όταν ή έργασία τους δεν στέφεται μόνον από ύλική έπιτυχία, αλλά όταν γίνεται όχημα έλευθερίας, χαράς και πληρότητας ζωής. Αυτό είναι άκριβώς και τό νόημα τής έορτής, στό βαθύτερο και πρωταρχικό επίπεδο: ό άνθρωπος άπελευθερώνεται από μία ζωή άλυσοδεμένη άποκλειστικά στήν άναγκαιότητα και στόν στυγνό νόμο. Αυτός είναι και ό λόγος πού ό άνθρωπος δεν άναπαύεται άπλά, αλλά πανηγυρίζει. Αυτός είναι ό λόγος πού οί έορτές και τά πανηγύρια γίνονται ή συμπύκνωση και ή έκφραση του τρόπου μέ τόν όποιο ό άνθρωπος άντιλαμβάνεται τόν σκοπό και τό νόημα τής ζωής. Αυτός είναι ό λόγος τελικά πού μπορεί νά έκτιμήσει κανείς καλύτερα τό νόημα των διαφόρων πίστσεων και κορσμοθεωριών. Παρατηρώντας τόν έορτασμό ή μάλιστα τόν έορτάζοντα άνθρωπο, τόν έόρτιο άνθρωπο».(24) τόν «homo festivus», κατά τήν όρολογία τής σύγχρονης κοινωνιολογίας.(25)

γ) Η άντιθρησκευτική προπαγάνδα, ιδιαίτερα κατά τόν 20ό αι. στίς χώρες του ύπαρκτου σοσιαλισμού, προσπάθησε νά πολεμήσει τίς θρησκευτικές έορτές, άπομυθοποιώντας τις ως ψέματα, πρωτόγονους μύθους πού στεροούνται παντελώς νοήματος στό σύγχρονο κόσμο. Στήν προσπάθεια αυτή τό χριστουγεννιάτικο δένδρο μετονομάστηκε «δένδρο του νέου έτους». Και όπως άναφέρει μία σχετική μαρτυρία: «παρόλα αυτά, όταν τό δένδρο φωτίζεται αυτές τίς σκοτεινές Δεκεμβριάτικες νύχτες και τοποθετείται τό άστέρι στήν

κορυφή του, υπενθυμίζει ακόμη τό άστρο πού έλαμψε κάποτε πάνω από μιά σπηλιά τής Βηθλεέμ. Όλα αυτά τά έχουν ιδιοποιηθεί - τό άστρο, τό δένδρο, τά κεριά πού λάμπουν και καθρεφτίζονται τόσο χαρούμενα στά μάτια τών παιδιών - κανείς όμως δέν έχει πετύχει νά τά μετατρέψει σε πειστικά σύμβολα του διαλεκτικού υλισμού και τής αθεΐας». (26) Οί πολέμοι τών εκκλησιαστικών έορτών κατέβαλαν πολλή προσπάθεια για τή συγγραφή προπαγανδιστικών έντύπων και φυλλαδίων. Έπιδίωξη τους ήταν νά πείσουν ότι μέ ασύστολα ψέματα θά μπορούσαν νά κρατήσουν υπό έλεγχο τόν λαό για αιώνες. (27)

ε) Η παγκοσμιοποίηση, πού αποτελεί μία σύγχρονη πρόκληση για τήν Έκκλησία. Οί υποστηρικτές της όραματίζουνταν έναν κόσμο χωρίς ιδιαιτερότητες τών μονάδων του, λαούς χωρίς ιδιοπροσωπία, ήθη και έθιμα ίσοπεδωμένα. Στά πλαίσια της ένα παγκόσμιο έορτολόγιο τείνει νά αντικαταστήσει τίς εκκλησιαστικές έορτές ή τουλάχιστο νά διεκδικήσει μία ισότιμη θέση δίπλα σε αυτές. (28)

ε) Ό στείρος μιμητισμός και ό ανταγωνισμός μεταξύ Δήμων, φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης, συλλόγων και άλλων παραγόντων τής κοινωνικής ζωής.

στ) Τά οικονομικά συμφέροντα. Πολλές κοσμικές έορτές χρηματοδοτούνται από τήν Ευρωπαϊκή Ένωση. Έπίσης πολλές γιορτές τής γής καθιερώθηκαν για προβληθεί ένα συγκεκριμένο προϊόν (π. χ. ποτά, τρόφιμα, φρούτα) ή για νά προωθηθεί έμπορικά ένα συγκεκριμένο είδος (π. χ. τά λουλούδια στή γιορτή τών έρωτευμένων). (29)

Διαφορές μεταξύ τών κοσμικών και τών εκκλησιαστικών έορτών

Τό κοσμικό έορτολόγιο διαμορφώθηκε μέ πρότυπα τίς μεθόδους και τά τυπικά του εκκλησιαστικού έορτολογίου. Έτσι, «ακόμη και ή αντιθησκευτική, ή στρατευμένη αθεϊστική κοινωνία δημιούργησε τίς έορτές της και παρήγαγε τόν δικό της έορτολογικό κύκλο. Τά έορταστικά τελετουργικά είτε παρέμειναν αυτούσια: λουλούδια, άναψυχή, ξεκούραση, συνάξεις και συμπόσια, είτε υποκαταστάθηκαν: μουσική αντί ψαλμωδίας, παρελάσεις αντί λιτανειών». (30) Σέ κάθε βέβαια περίπτωση οί κοσμικές έορτές είναι άπογυμνωμένες από τό μυστηριακό στοιχείο και τό ύπαρξιακό ένδιαφέρον για τόν σύγχρονο άνθρωπο. Γι' αυτό και ή άπήχησή τους είναι περιορισμένη. (31)

Άς δοϋμε αναλυτικά τίς διαφορές πού υπάρχουν μεταξύ κοσμικών και εκκλησιαστικών έορτών.

α) Οί κοσμικές έορτές έχουν χαρακτήρα έθιμικό, παιδαγωγικό, ψυχαγωγικό και κοινωνικό. Η Έκκλησία, χωρίς νά άπορρίπτει αυτές τίς διαστάσεις, μέ τίς έορτές της στοχεύει σε ένα πνευματικό βάθος.

β) Οί κοσμικές έορτές δέν έχουν μεταξύ τους όργανική σχέση και συνάφεια. Αντίθετα οί εκκλησιαστικές έορτές ύφαινονται σε έναν όργανικό ιστό και διατηρούν τήν ιστορική συνέχεια. (32) Κάθε έποχή έχει τήν ιδιαιτερότητά της. Κάθε έτος, κάθε έβδομάδα, αλλά και κάθε ήμέρα ή Έκκλησία έορτάζει συνοπτικά όλόκληρο τό μυστήριο τής οικονομίας του Θεού για τή σωτηρία και τήν ανακαίνιση του κόσμου. Αυτό φανερώνεται στους τρεις έορταστικούς κύκλους: τόν ήμερήσιο, τόν έβδομαδιαίο και τόν έτήσιο, πού περιέχουν τίς εκκλησιαστικές έορτές, τίς ακολουθίες, τίς μνήμες τών άγίων και τά γεγονότα τής επίγειας ζωής του Χριστού. (33) Για τήν Έκκλησία κάθε ήμέρα είναι έορτή. Τό έορτολόγιο είναι μία συνεχής έορτή, συνεχής βίωση τής παρουσίας του Θεού στον κόσμο και δυνατότητα άγιασμού του ανθρώπου. (34)

γ) Υπάρχει οϋσιαστική διαφορά μεταξύ κοσμικού χρόνου και λειτουργικού χρόνου. Ό λειτουργικός χρόνος, ως χρόνος σωτηρίας, βιώνεται ως ένα διαρκές παρόν, προβαλλόμενο συνεχώς στό μέλλον. Οί εκκλησιαστικές έορτές συμβάλλουν στήν έν Χριστώ μεταμόρφωση του χρόνου. Έτσι ή έορτή δέν είναι ένα άπλά ένα ιστορικό γεγονός, αλλά έσχατολογικό. (35) Τό μυστήριο τής μεταμόρφωσης του χρόνου σε καιρό σωτηρίας άποτυπώνεται ρεαλιστικά στό έορτολόγιο και γενικότερα τή λειτουργική πράξη. «Καιρός» όνομάζεται όχι μόνον ό χρόνος, δηλαδή ή άποφασιστική στιγμή, τής σωτηρίας, αλλά και ό χρόνος τής εισόδου στή λειτουργική ίερουργία. Ό λειτουργικός χρόνος τής Έκκλησίας είναι είσοδος στή οϋράνια έορτή της. (36) «Καιρός» κατεξοχήν στή λειτουργική έμπειρία τής Έκκλησίας είναι ή έορτή. Ό χρόνος λειτουργικά γίνεται έορτή, ως λειτουργική ανάμνηση τών δωρεών του Θεού και τής φιλανθρωπίας του. Η έορτή μετουσιώνει όλο τόν χρόνο σε χρόνο του Θεού. (37)

Ό κοσμικός χρόνος, κατά τήν άρχαιοελληνική αντίληψη, ήταν μία συνεχής ανακύκλιση και αιώνια έπιστροφή. (38) Οί έλληνες φιλόσοφοι, κυρίως ό Πλάτων, έδωσαν φιλοσοφικό περιεχόμενο και κύρος στή

μυθολογική θρησκευτική εμπειρία του ἀρχέγονου ἀνθρώπου. Αὐτή ἡ θεώρηση τοῦ χρόνου ὀδηγεῖ οὐσιαστικά στήν κατάργηση τοῦ κοσμικοῦ χρόνου καί ἄρνηση τῆς ἱστορίας. Σέ αὐτό τό πλαίσιο, σωτηρία θεωρεῖται ἀκριβῶς ἡ φυγή ἀπό τόν κόσμον καί τήν ἱστορία. (39) Σωτηρία ὅμως στόν χριστιανισμό δέν εἶναι ἡ φυγή ἀπό τόν χρόνο, ἀλλά ἡ νίκη πάνω στό κακό. Ὁ χρόνος δέν καταργεῖται ἀλλά «καινουργεῖται». (40) Κόσμος καί χρόνος ἔχουν ἀρχή καί τέλος, δηλαδή προορισμό καί «πλήρωμα». (41) Ἡ πορεία τους εἶναι γραμμική-εὐθεία καί ἡ ροή τους ἀνεπανάληπτη. Κέντρο καί ἐντελέχεια τοῦ γραμμικοῦ χρόνου εἶναι ὁ Χριστός, πού δίνει σέ κάθε στιγμή τοῦ χρόνου σωτηριολογική σημασία. Στήν Ἐκκλησία συντελεῖται ὑπέρβαση τῆς γραμμικῆς ἔννοιας τοῦ χρόνου.

Ὁ λειτουργικός χρόνος γίνεται «σταυρικός», δηλαδή προσλαμβάνει καί κατακόρυφη διάσταση. Δέν εἴμαστε ἐμεῖς πού ὀδηγοῦμαστε στήν εὕρεση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ στό μέλλον, ἀλλά ὁ Χριστός καί ἡ βασιλεία του ἤλθαν στους ἀνθρώπους. Ἡ χρονικότητα ντύνεται τήν αἰωνιότητα. Ἡ αἰωνιότητα εἰσήλθε στήν ἱστορία. (42) Ἡ χριστιανική αὐτή θεώρηση τοῦ χρόνου ἐφαρμόζεται πλήρως μέ τίς ἀκίνητες καί τίς κινητές ἐορτές τῆς Ἐκκλησίας. Κι ἐνῶ οἱ ἀκίνητες ἐορτές παρουσιάζουν τήν ἔλευση τῆς αἰωνιότητας μέσα στόν χρόνο, οἱ κινητές φανερόνουν τή μετάβαση ἀπό τόν χρόνο στήν αἰωνιότητα. Γιά τήν Ἐκκλησία κάθε ἡμέρα εἶναι ἐορτή. Αὐτό σημαίνει ἐσωτερική ὑποταγή τοῦ παλαιοῦ χρόνου στόν αἰῶνα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. (43)

Μέ τή σύνθεση τοῦ ἐορτολογίου ὁ κοσμικός χρόνος μεταμορφώνεται σέ ἱερό, τύπο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καί κάθε ἡμέρα γίνεται ἐορτή, μνήμη ἁγίων ἢ σωτηριωδῶν γεγονότων, συνεχῆς βίωση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στόν κόσμον καί δυνατότητα ἁγιασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. (44) Οἱ ἐκκλησιαστικές ἐορτές ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπον σέ «μία ἀληθινή σχέση μέ τόν χρόνο, τήν ἱστορία καί τήν αἰωνιότητα». (45) Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τά γνήσια μέλη της, τούς ἁγίους της, τήν προσωπική φανέρωση τοῦ βασιλικοῦ, ἱερατικοῦ καί προφητικοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀνθρώπου, τή νίκη καί τόν θρίαμβό της πάνω στήν ἁμαρτία καί τή φθορά. (46)

δ) Στίς κοσμικές ἐορτές ἡ ἀνάμνηση λειτουργεῖ κυρίως ἢ ἀποκλειστικά ὡς ἱστορική μνήμη. Αναπαριστάνονται ἀπλά κάποια σημαντικά γεγονότα τοῦ παρελθόντος, τά ὅποια ὅμως δέν μποροῦν νά ἀγγίξουν ὑπαρξιακά τόν ἄνθρωπον καί νά τόν γεμίσουν μέ τήν αἰδιοδοξία καί τήν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος. (47)

Οἱ ἐκκλησιαστικές ἐορτές δέν λειτουργοῦν ὡς ἀπλές ἱστορικές μῆμες, ἀλλά ὡς γεγονότα πού τονίζουν τήν κατεξοχῆν «μνήμη» τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τόν θάνατον καί τήν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, τή «μνήμη» τοῦ νέου χρόνου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. (48) Μνήμη Θεοῦ εἶναι ἡ κατά χάριν κοινωνία τοῦ Θεοῦ, κάθαρη ἐσωτερική, ἀγαθή συνείδηση, ἐπικοινωνία μέ τό θεῖον καί ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Ἄλλωστε «κεφάλαιον ἐορτῆς μνήμη Θεοῦ», κατά τόν ἅγιον Γρηγόριο Θεολόγον. (49)

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος νά ἐορτάζει, νά θυμᾶται τόν Δημιουργό του. Ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι μία θεωρητική καί ἀφηρημένη κατάσταση. Ἀντίθετα συνιστᾷ τήν κοπιώδη πορεία τοῦ ἀνθρώπου νά ἐπιστρέψει στόν Θεόν. (50) Αὐτό δέν σημαίνει διανοητική προσέγγιση, ὅπως συμβαίνει στίς κοσμικές ἐορτές, ἀλλά βιωματική καί ἐμπειρική μετοχή στό ἐορταζόμενο γεγονός, κλήση στήν πνευματικότητα καί χάριν. (51) Γι' αὐτό καί οἱ μεγάλες ἐορτές τῆς Ἐκκλησίας βοηθοῦν τούς πιστούς νά μεταβοῦν ἀπό τήν ἀνάμνησιν ἐνός ἱστορικοῦ γεγονότος στήν ἔκφραση καί ὁμολογία μεγάλων ἀληθειῶν τῆς πίστεως. (52) Ἐπιπλέον εἶναι ὑπενθυμίσεις τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι οἱ ἐορταστές, ἐνθυμούμενοι τίς παραπάνω εὐεργεσίες μέσα ἀπό τίς ἐορτές, «μή εἰς μέθην, ἀλλ' εἰς εὐχαριστίαν καί ἀρετήν τρέποιντο». (53)

ε) Οἱ κοσμικές ἐορτές εἶναι ἀποκομμένες ἀπό κάθε μορφῆς λατρεία. Ἀντίθετα, οἱ ἐκκλησιαστικές ἐορτές συνδέονται ἄμεσα μέ τή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερη σημασία μάλιστα ἔχει τό γεγονός ὅτι ἀκόμη καί στόν προχριστιανικό κόσμον ὁ χαρακτήρας τῆς ἐορτῆς ἦταν θρησκευτικός καί λατρευτικός. Περνοῦσε πάντοτε μέσα ἀπό τή λατρευτική πράξη καί τήν τελετουργική διαδικασία. (54) Ἡ σύνδεση τῆς ἐορτῆς μέ τή θ. λατρεία ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς χαρᾶς τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτή ἡ χαρά στηρίζεται στήν ἀγάπη καί τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι χαρά πού πηγάζει ἀπό τήν ἐορτή τῆς δικῆς μας σωτηρίας, κατά τήν ὅποια ἐορτάζουμε «μή τά τῆς πλάσεως, ἀλλά τά τῆς ἀναπλάσεως». (55)

Ἰδιαίτερα ἡ θ. εὐχαριστία ἀποτελεῖ τό κέντρο τῆς ἐορτῆς καί ἡ βάση γιά νά δεῖ κανεὶς τή θεολογική διάσταση τῆς Ἐκκλησίας. Ἐάν ἡ θ. εὐχαριστία ἀγιάζει τόν ἄνθρωπον, ἡ κάθε ἐορτή δέν εἶναι ἄσχετη μέ τό ἔργο αὐτό. Σκοπός ὅλων τῶν ἐορτῶν καί τῆς θ. εὐχαριστίας εἶναι νά παρουσιασθεῖ ζωντανό τό λυτρωτικό ἔργο τοῦ Κυρίου. (56) Ἡ θ. εὐχαριστία εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῆς ἐορτῆς, ἀφοῦ ἔτσι βιώνουμε λειτουργικά ὀλόκληρον τό μυστήριον τῆς θείας οικονομίας. Τήν ἀδιάσπαστη σύνδεση ἐορτῆς καί θ. εὐχαριστίας ἐκφράζονταν τά λόγια τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ νέου θεολόγου: «ἐάν ... καί τῶν θείων μυστηρίων μεταλαμβάνης ἔσται σοι ἅπας ὁ βίος ἐορτή μία». (57)

στ) Οί κοσμικές έορτές άγνοοῦν τήν κατακόρυφη διάσταση. Προσφέρουν «ψυχαγωγία σέ όριζόντια μόνο διάσταση καί έλάχιστη, ή καί καθόλου, ψυχής άγωγή καί άνάταση. Τά στοιχεῖα τους εἶναι κεντρόφυγα καί ὄχι κεντρομόλα. Γεωμόλα, φυσιομόλα καί ποτέ σχεδόν Θεομόλα ή Θεανθρωπομόλα».(58) Αντίθετα, οί έκκλησιαστικές έορτές χαρακτηρίζονται τόσο γιά τήν όριζόντια ὅσο καί γιά τήν κατακόρυφη διάστασή τους. Στήν κατακόρυφη διάσταση συνδέονται μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κοινωνία μέ τόν Χριστό εἶναι ή αἰώνια έορτή τῶν χριστιανῶν. Οί έορτές, μέ τά προεόρτια καί τά μεθέορτα, άποτελοῦν συμμετοχή στή ζωή τοῦ Χριστοῦ.(59)

Ἡ όριζόντια διάσταση δηλώνει τήν κοινωνία μέ τούς ἄλλους ανθρώπους καί τήν ἴδια τή φύση. Αυτό φανερώνει τόν κοινωνικό χαρακτήρα τῶν έορτῶν.(60) Ακόμη ή ένδυμασία καί οί τροφές έρχονται νά συμβάλουν στήν έόρτια εκδήλωση. Ὅρισμένες μάλιστα έορτές συνδέονται μέ συγκεκριμένα προϊόντα τῆς φύσης, ὅπως π. χ. ή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρος μέ τά σταφύλια,(61) οί μνήμες άγίων μέ τά κόλλυβα(62) κ. ἄ.

ζ) Οί κοσμικές έορτές ὀργανώνονται γύρω άπό άόριστα πρόσωπα (π. χ. ήμέρες τῆς γυναίκας, τοῦ πατέρα κ. ἄ) ή γενικές ιδέες (π. χ. ήμέρες τῆς δασοπονίας, τοῦ διαβήτη κ. ἄ.).(63) Ἔτσι οί κοσμικές έορτές μοιάζουν πολύ μέ τά ειδωλολατρικά μυστήρια, πού ἦταν συνδεδεμένα μέ κάποιον μῦθο, μακριά άπό κάθε έννοια «ιστορισμοῦ».

Αντίθετα, οί έκκλησιαστικές έορτές συνδέονται μέ συγκεκριμένα ιστορικά πρόσωπα. Σέ πολλές περιπτώσεις σχετίζονται μέ κάποιο συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ (δεσποτικές έορτές)(64) ή τῆς Θεοτόκου (θεομητορικές έορτές).(65) Μέ τόν τρόπο αυτό οί πιστοί βιώνουν τήν άποκάλυψη τοῦ Θεοῦ μέ κάθε λεπτομέρεια μέσα στήν ιστορία καί στήν καθημερινή πραγματικότητα.(66)

Οί έκκλησιαστικές έορτές σχετίζονται ακόμη μέ τούς άγίους, πού δέν τιμῶνται ὡς «θρησκευτικοί ἥρωες», διότι αυτό θά σήμαινε ειδωλολατρία.(67) Τιμῶνται ὡς άληθινοί θεράποντες τοῦ Θεοῦ καί ὁδηγοί τῶν πιστῶν στήν άλήθεια έν Πνεύματι άγίῳ.(68) Αὐτή τή σημασία έχει καί ή καθιέρωση προστατῶν άγίων σέ πολλούς τομεῖς τῆς επαγγελματικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς.(69) Ἡ ιστορικότητα εἶναι συνυφασμένη μέ κάθε έορτή, ὅπως ὅλος ὁ χριστιανισμός εἶναι κατεξοχήν ιστορικός.(70)

η) Πολλές φορές οί κοσμικές έορτές εξελίσσονται σέ εὐκαιρίες «άποχαλιναγωγῆσεως τῶν ποικίλων παθῶν ή τουλάχιστον άπλης κοσμικῆς επίδειξεως, χθαμαλῆς χαρᾶς, πρόσκαιρης εὐφροσύνης ή διασκεδάσεως, μέ τήν άρνητική έννοια τοῦ ὄρου, δηλαδή τῆς διασπάσεως καί τοῦ κατακερματισμοῦ τοῦ ἔσω ανθρώπου».(71) Ἡ άληθινή έκκλησιαστική έορτή απέχει άπό ὅποιοδήποτε κοσμικό, έμπαθές, άκάθαρο ή σαρκικό στοιχεῖο. Ακόμη ὑπερβαίνει κατά πολύ τήν, ὄχι άπαραίτητα εφάμαρτη, ανθρώπινη ψυχαγωγία.

θ) Οί κοσμικές έορτές καθιερώνονται συνήθως άπό παγκόσμιους ὀργανισμούς καί τείνουν νά διεισδύσουν σέ κάθε χώρα καί τόπο. Αντίθετα, ή διάδοση τῶν έκκλησιαστικῶν έορτῶν πραγματοποιήθηκε άπό τόν κάθε τόπο στήν οἰκουμένη.

Οί παραπάνω διαφορές μεταξύ κοσμικῶν καί έκκλησιαστικῶν έορτῶν συμπυκνώνονται στους λόγους τοῦ άγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «έορτάζει καί ιουδαῖος, αλλά κατά τό γράμμα ... Ἐορτάζει καί ἔλληνας, αλλά κατά τό σῶμα ... Διά τοῦτο έμπαθές αὐτῶν τό έορτάζειν ... Ἐορτάζομεν καί ήμεῖς, ἄλλ' ὡς δοκεῖ τῷ πνεύματι».(72)

Ἐκκλησιαστική αντιμετώπιση τῶν κοσμικῶν έορτῶν

Οί κοσμικές έορτές αντιμετώπιστηκαν άπό τήν Ἐκκλησία μέ έντονο προσβληματισμό. Ὁ προβληματισμός αὐτός κινεῖται μεταξύ άποδοχῆς, άνοχῆς καί άπόρριψης.(73) Μιά ματιά στήν ιστορία καί τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι έξαιρετικά διαφωτιστική.

Μέσα στήν Κ. Διαθήκη δέν προδιαγράφεται οὔτε ὁ τρόπος μετρήσεως τοῦ κοσμικοῦ χρόνου οὔτε ὁ καταρτισμός τοῦ έορτολογίου. Αντίθετα διακρίνουμε μία έντονη δυσπιστία έναντι τῶν κοσμικῶν σχημάτων, ακόμη καί αὐτῶν πού εἶχαν περιβληθεῖ μέ τό ιερό ένδυμα τῆς νομικῆς λατρείας. Μέ τήν παραπάνω δυσπιστία εκφράζεται καί ὁ άπόστολος Παῦλος γιά τό Σάββατο, τίς νομηνίες καί τίς ήμέρες τῶν έορτῶν, θεωρώντας ὅλα αὐτά ὡς σκιά τῶν μελλόντων.(74) Ἔτσι ὁ χριστιανισμός ὑπερέβαλε τά ρέοντα καί σκιῶδη σχήματα. Στόχος τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι ή επίγεια γῆ τῆς επαγγελίας, αλλά ή οὐράνια

Ἱερουσαλήμ. Σέ αὐτή ὁμως τή γῆ καί στήν παροῦσα ζωὴ ζεῖ τή σκιά τῶν μελλόντων καί προσπαθεῖ νά μεταμορφώσει τά ρέοντα κατά τόν τύπο τῶν ἐστῶτων.[\(75\)](#)

Ἀρκετές ἐορτές πού προϋπῆρχαν τοῦ χριστιανισμοῦ κληρονομήθηκαν ἀπό αὐτόν. Οἱ ἐορτές αὐτές προέρχονταν ἀπό τίς δύο μεγάλες θρησκείες τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου, ὅπου γεννήθηκε καί ἀνδρώθηκε ὁ χριστιανισμός: τῆς ἰουδαϊκῆς καί τῆς ἐθνικῆς θρησκείας. Στήν πρώτη φάση τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν πρόσληψη τῶν ὑπαρχόντων ἐορτῶν κατόρθωσε τή μεταμόρφωση τοῦ κοσμικοῦ χρόνου. Ἔτσι «τό ἡμερολόγιο γίνεται ἐορτολόγιο. Ὁ κατάλογος τῶν ἡμερῶν μετατρέπεται σέ κατάλογο ἐορτῶν. Ἡ διαδοχὴ τῶν ἡμερῶν γίνεται διαδοχὴ ἐορτῶν. Ὅλος ὁ βίος τοῦ πιστοῦ γίνεται μία διαρκὴς ἐορτὴ. Ζεῖ στή γῆ, ἀλλά πολιτεύεται στόν οὐρανό. Τὴν οὐράνια πολιτεία καί ἀτελεύτητη ἐορτὴ εἰκονίζει καί αἰσθητοποιεῖ τό ἐορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας».[\(76\)](#) Γεγονότα τοῦ παρελθόντος «τά φέρνει κάθε φορά στή μνήμη τῆς ὄχι σάν ἅπαξ τελεσθέντα, ἀλλά σάν νά ἐπαναλαμβάνονται κάθε χρόνο καί γιατί ὄχι κάθε ἡμέρα. Ἔτσι λοιπόν ἡ Ἐκκλησία κατόρθωσε μία οὐσιαστικὴ ὑπέρβαση τοῦ κοσμικοῦ χρόνου πού ἐκπροσωποῦσαν οἱ προϋπάρχουσες ἰουδαϊκὲς καί ἐθνικὲς ἐορτές. Αὐτό εἶναι πολὺ διδακτικὸ καθὼς συντέλεσε στήν ἀποφυγὴ εἰδωλοποίησης καί μετατροπῆς τους ἀπὸ φέρον σέ φερόμενο».[\(77\)](#)

Σέ περιόδους ἔντονης ἀντιπαραθέσεως τοῦ παραδοσιακοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καί ἐσωτερικοὺς ἀντιρρησίες προβλήθηκαν καί ὑποστηρίχθηκαν μέ φανατισμὸ δύο ἀκραῖες θέσεις. Σύμφωνα μέ τὴν πρώτη, τό ἐκκλησιαστικὸ ἐορτολόγιο δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἐπιβίωση καί ἐπιφανειακὸς ἐκχριστιανισμὸς ἰουδαϊκῶν καί εἰδωλολατρικῶν ἐορτῶν. Σύμφωνα μέ τὴ δεύτερη, δέν ἔχει καμία σχέση πρὸς αὐτές, παρά μόνο σέ ὀνόματα καί ἡμερομηνίες. Μελετώντας τίς ἐπιμέρους περιπτώσεις τῶν ἐορτῶν ὁ ψυχραίμος παρατηρητὴς διαπιστώνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία χειρίστηκε τά θέματα αὐτά μέ σοφία καί σύνεση. Τό κοσμικὸ φύραμα ἀναπλάστηκε μέ τὴν ἀφομοιωτικὴ δύναμη τῆς κοσμικῆς ζύμης.[\(78\)](#)

Τό μεγαλύτερο τόλμημα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἦταν ἡ μετάθεση τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν ἑβδομὴ στήν πρώτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας. Ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴ περίπτωση ἄρνησης στήν ὑποδούλωση τοῦ πνεύματος στό γράμμα, τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ στίς παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων.[\(79\)](#) Σταδιακὰ καί οἱ ἄλλες ἡμέρες τῆς ἰουδαϊκῆς ἐβδομάδας ἀπέκτησαν κάποιο ἐορτολογικὸ περιεχόμενο. Τό Σάββατο διατήρησε ἡμιορτάσιμο χαρακτήρα. Ἡ Τετάρτη καί ἡ Παρασκευὴ ἀντικατέστησαν τίς νηστείες τῶν ἰουδαίων.[\(80\)](#) Ἀργότερα ἡ Δευτέρα ἀφιερώθηκε στήν τιμὴ τῶν Ἀγγέλων, ἡ Τρίτη στόν Πρόδρομο καί ἡ Πέμπτη στοὺς Ἀποστόλους. Παρόμοια τακτικὴ ἐφαρμόστηκε καί στό Πάσχα. Ἡ Ἐκκλησία μετέθεσε τό κέντρο βάρους τῆς ἐορτῆς, ἀφοῦ τὴ μετέφερε στή μετὰ τό ἐβραϊκὸ Πάσχα Κυριακὴ, δίνοντας ἔμφαση ὄχι στόν θάνατο, ἀλλά στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.[\(81\)](#)

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀντιμετώπιση τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν, πού δέν εἶναι ἐνιαία γιὰ τό σύνολο τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν, μπορεῖ νά συνοψισθεῖ στὰ παρακάτω:

α) Ἡ Ἐκκλησία προέβη σέ πλήρη ἀποδοχὴ τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν καί τίς ἐνέταξε μέσα σέ ἐορτολογικὸ καί ὕμνολογικὸ πλαίσιο. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας χαρακτηρίστηκε ὡς ἀποκατάσταση τῆς ἰσορροπίας στίς σχέσεις τῶν μελῶν τῆς μέ τόν κόσμον καί μεταξύ τους.[\(82\)](#)

Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκουν κυρίως οἱ ἐθνικὲς ἐορτές. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ νεότερη ἐθνικὴ ἐορτὴ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, κατὰ τὴν ὁποία ἐορτάζεται ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας μετὰ τὴ γερμανικὴ κατοχὴ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τό 1952 ἀποφάσισε τὴ μετάθεση τῆς ἐορτῆς τῆς Ἁγίας Σκέπης τὴν 1η Ὀκτωβρίου στήν 28η Ὀκτωβρίου, ὥστε νά συνεορτάζεται μέ τὴν ἐθνικὴ ἐορτὴ τοῦ ἔπους τοῦ 1940.[\(83\)](#) Μέ αὐτό τὸν τρόπο μία ἐθνικὴ ἐορτὴ ἐκκλησιαστικοποιήθηκε, ἔχοντας ὅλα τά ἐορτολογικὰ καί ὕμνολογικὰ χαρακτηριστικὰ μίας χριστιανικῆς ἐορτῆς.[\(84\)](#)

Τό ἴδιο συνέβη καί μέ ὀρισμένες τοπικὲς ἐθνικὲς ἐορτές τῶν ἐλευθερίων ἀπὸ κάποιο ξενικὸ ζυγὸ. Μνημονεύουμε ἐνδεικτικὰ τὴν περίπτωση τῶν ἐλευθερίων τῆς Βέροιας ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ στίς 16 Ὀκτωβρίου 1912. Ὄταν ἀποφασίστηκε ἡ καθιέρωση τῆς τοπικῆς αὐτῆς ἐορτῆς τό 1983, ὁ μητροπολίτης Βεροίας Παῦλος (†1993) καθιέρωσε τὴν ἴδια ἡμέρα νά ἐορτάζεται ἐκκλησιαστικὰ ἡ Συναξὴ Πάντων τῶν ἐν Βεροίᾳ Ἁγίων, πού μέχρι τότε δέν ἐορταζόταν, τουλάχιστον ἐπίσημα.[\(85\)](#)

Γενικά ὅλες οἱ ἐθνικὲς ἐορτές καί οἱ ἀντίστοιχες τῶν ἐλευθερίων τῶν πόλεων περιβλήθηκαν μέ τὸν λειτουργικὸ καί ἐκκλησιαστικὸ μανδύα, ἂν καί τελευταῖα διαφαίνεται μία τάση ἐξάλειψης κάθε μορφῆς θρησκευτικότητας ἀπὸ αὐτές.[\(86\)](#)

β) Ἡ Ἐκκλησία προέβη σέ μετάθεση ἑορτασμῶν ἢ σέ καθιέρωση νέων ἑορτασμῶν σέ ἡμερομηνίες διαφορετικές ἀπό ἐκεῖνες τῶν κοσμικῶν ἑορτῶν.

Ἔτσι, ἐνῶ ἡ 5ῃ Ἰουνίου θεωρεῖται ὡς Ἡμέρας Περιβάλλοντος, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καθιέρωσε τήν 1ῃ Σεπτεμβρίου «ὡς ἡμέρα προσευχῆς γιά τό φυσικό περιβάλλον».(87).

Στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀντί τῆς 14ης Φεβρουαρίου ὡς Ἡμέρας τῶν Ἐρωτευμένων προτάθηκε ἡ 13ῃ τοῦ ἴδιου μηνῆ, ὡς ἡμέρα τῆς οἰκογένειας καί τῆς κατά Χριστόν συζυγίας μέ τήν εὐκαιρία τῆς μνήμης τῶν ὁμοζύγων ἁγίων Ἀκύλα καί Πρίσκιλλας. Ἐπίσης, ἀντί τῆς 2ας Ἰουνίου καθιερώθηκε ἡ 26ῃ Δεκεμβρίου ὡς ἡμέρα ἀφιερωμένη στόν πρόσφυγα καί τόν μετανάστη «ἐνεκα τῆς, εἰς τήν εὐαγγελικήν περικοπὴν τῆς ἡμέρας, ἀναφορᾶς εἰς τήν φυγὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς Αἴγυπτον», ὅπως ἀναφέρει συγκεκριμένα τό σκεπτικό τῆς καθιέρωσης.(88).

Τέλος, ὡς εὐκαιρία τιμῆς πρὸς τό πρόσωπο τῆς μητέρας θεωρεῖται ἤδη ἀπό τό 1950 ἡ ἑορτή τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ (2 Φεβρουαρίου) καί ὄχι μόνον ἡ 8ῃ Μαΐου.(89).

γ) Ἡ Ἐκκλησία συμμετέχει στόν ἑορτασμό νεώτερων ἱστορικῶν ἐπετείων, ὅπως εἶναι ἡ γενοκτονία τῶν Ποντίων,(90) ἡ ἴδρυση τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Ο. Η. Ε.) κ. ο. κ.(91)

δ) Ἡ Ἐκκλησία ἐνθάρρυνε, συμμετεῖχε καί σέ ὀρισμένες περιπτώσεις πρωτοστάτησε στήν καθιέρωση ὀρισμένων ἑορτῶν, στό πρότυπο τῶν Παγκόσμιων Ἡμερῶν.

Στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκουν ἡ «Ἡμέρα Προσευχῆς τῶν Ἑλλήνων Σπουδαστῶν» ἢ «Παγκόσμια ἡμέρα προσευχῆς τῶν φοιτητῶν» (1950), ἡ «Ἡμέρα εὐγνωμοσύνης τῆς Ἐκκλησίας» (1952), ἡ «Ἐβδομάς παραστρατημένου παιδιοῦ» (1958), ἡ «Ἡμέρα τοῦ ἐργάτη» (1959), ἡ «Ἐβδομάς θεάματος καί Νεότητος» (1962), ἡ «Φοιτητικὴ ἑβδομάδα» (1962) καί ἡ «Ἐβδομάδα τοῦ μαθητῆ» (1971). Οἱ παραπάνω πρωτοβουλίες δέν εἶχαν μεγάλη διάρκεια, σέ σημεῖο πού σήμερα εἶναι τελείως ἄγνωστες.(92).

ε) Ἐκκλησιαστικὴ ἀποδοχὴ γνώρισαν καί ὀρισμένες ἄλλες κοσμικὲς ἑορτές, πού δέν ἀντίκεινται στή διδασκαλία τῆς. Μνημονεύουμε ἐνδεικτικὰ τίς Παγκόσμιες Ἡμέρες κατὰ τῆς βίας ἐναντίον τῶν γυναικῶν, τῆς Οἰκογένειας, κατὰ τῶν Ναρκωτικῶν, κατὰ τοῦ Aids, τῶν Ἀτόμων μέ Εἰδικές Ἀνάγκες, τῶν Ἀνθρώπινων Δικαιωμάτων, τοῦ Παιδιοῦ κ. ἄ.(93).

Συμπεράσματα

Ἡ καθιέρωση τῶν κοσμικῶν ἑορτῶν, ἰδιαίτερα στήν ἐποχὴ μας, ἐποχὴ παγκοσμιοποίησης, ἐκκοσμίκευσης καί πολυπολιτισμικότητας, καθιστᾷ ἐμφανῆ τρία πράγματα:

α) Ἡ ἑορτὴ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐργασίας καί τῆς ἀνάπαυσης. Γιά νά ζήσει ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νά ἐργαστεῖ. Ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἐργάζεται χωρὶς νά ἀναπαύεται. Σέ κάθε ἐποχῇ, σέ κάθε τόπο καί πολιτισμὸ αὐτὸ παράγει τόν ρυθμὸ τῆς ἐργασίας καί τῆς ἀνάπαυσης. Ἐπιπλέον ὁμως ἡ ἀνάπαυση βιώνεται ἀνέκαθεν ὡς χαρὰ.(94).

β) Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἑορτῆς ἀναδεικνύει καθημερινὰ καί ὀλοένα περισσότερο τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιά νόημα καί ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀπέραντη μοναξιά καί ἀνία. Μέ τὴν ἑορτὴ ὁ ἄνθρωπος νοηματοδοτεῖ τὴν ἴδια τὴν ἐργασία του καί ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του, προσπαθεῖ νά συμπληρώσει τό ὑπαρξιακὸ κενό του. Ἀκριβῶς ἐδῶ, στήν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου ὄχι μόνο γιά ἀνάπαυση ἀλλὰ γιά χαρὰ καί νόημα, εἶναι πού βρίσκουμε τὴν ἀληθινὴ πηγὴ τοῦ ἑορτασμοῦ. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καί ἡ ἑορτὴ διαθέτει μιά μοναδικὴ ἀνθεκτικότητα μέσα στήν ἀνθρώπινη κοινωνία.

γ) Μιά κοσμικὴ ἀντίληψη, πού βασίζεται στό ὕλιστικό κοσμοεἶδωλο, εἶναι σωστὴ καί συνεπὴς ὅταν ἀρνεῖται ἢ παραθεωρεῖ τίς θρησκευτικὲς ἑορτές, ἀλλὰ ἐσφαλμένη καί ἀσυνεπὴς ὅταν τίς ἀντικαθιστᾷ μέ κοσμικὲς ἑορτές. Γιά νά εἶναι ἐντελῶς λογικὴ καί συνεπὴς μέ τόν ἑαυτό της δέν πρέπει νά υἱοθετεῖ καμία ἑορτὴ, παρὰ μόνο τόν ζωώδη καί βιολογικὸ ρυθμὸ τῆς ἐργασίας καί τῆς ἀνάπαυσης.(95).

δ) Ἡ ὑπαρξὴ τῶν κοσμικῶν ἑορτῶν καί ὁ αὐξανόμενος ρυθμὸς ἀνάπτυξής τους καθιστᾷ ἀναγκαῖα τὴν τόνωση καί ἐνδυνάμωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν μέσα μέ ἀξιοποίηση τοῦ ὑμνολογικοῦ καί ἑορτολογικοῦ πλοῦτος πού διαθέτει ἡ Ἐκκλησία μας. Ἰδιαίτερα μέ τὴν ἐνίσχυση τοῦ θεσμοῦ τῶν προστατῶν

ἀγίων.⁽⁹⁶⁾ Ὅπως τονίστηκε ὁ λαός, διψώντας καί πεινώντας στρέφεται ἄλλοῦ «εἰς κενάς τραπέζας καί εἰς ἀνύδρους νεφέλας ματαίων καί ψυχοκτόνων πανηγύρεων καί ἐορτασμῶν ... Εἶναι καιρός ὅτι ἡ εὐχαριστιακὴ σύναξις ... εἶναι χαρὰ καί εὐλογία, ὄχι καθῆκον θρησκευτικό. Εἶναι ἀνάσα ζωῆς καί ἀναψυχή καί ἀνάπαυσις καί ὄχι κάποια διατεταγμένη ὑπηρεσία ἡ συμβατικὴ ὑποχρέωσις. Εἶναι νηφάλιος μέθη καί πανήγυρις Δαυιτικὴ».⁽⁹⁷⁾

ε) Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ βρίσκεται μπροστά στὴν πρόκληση νὰ ἀξιοποιήσει ποιμαντικὰ τίς ἴδιες τίς κοσμικὲς ἐορτές, μέσα ἀπὸ μία διαδικασία ἐκκλησιαστικοποίησός τους. Ὅσες τουλάχιστον δὲν ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ διδασκαλία τῆς μπορεῖ μὲ τίς μετατρέψει σὲ εὐκαιρίες ποιμαντικῆς διακονίας καί προσεγγίσεως μέσα στὴ σύγχρονη κοινωνία δίδοντας πειστικὲς ἀπαντήσεις στὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, ιδιαίτερα τῶν νέων.⁽⁹⁸⁾

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία καλεῖται σήμερα νὰ ἀντιμετωπίσει τίς κοσμικὲς ἐορτές μπορεῖ νὰ συνοψισθεῖ στοὺς παρακάτω λόγους τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου: «Ἐόρταζε Χριστοῦ Ἐκκλησία οὐ τοπικῶς, οὐ σωματικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς ἐγχορεύουσα. Ἐόρταζε ἐορτάς, τὴν τῶν εἰδώλων κατάπτωσιν βλέπουσα καί τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν ἀνάστασιν ἔχουσα».⁽⁹⁹⁾

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. «Ἐορταζέτω δὲ κόσμος ὀρατός τε ἅπας καί ἀόρατος», 3ο τροπάριο α΄ ὠδῆς κανόνα Πάσχα. Πεντηκοστάριον, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐν Ἀθήναις 1959, 2.

2. «... καὶ ἄγγελοι μετὰ ἀνθρώπων συνεορτάζουσι», ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Εὐχή Μ. Ἁγιασμοῦ Θεοφανείων. Βλ. GOAR, J, Euchologion sive rituale Graecorum, Graz 21960, 369 καὶ PG 87, 4001D.

3. «Σήμερον τά ἄνω τοῖς κάτω συνεορτάζει καί τά κάτω τοῖς ἄνω συνομιλεῖ». Βλ. GOAR, J, Ὁ. π., 370 καὶ PG 87, 4004D.

4. Ψαλμ. 148, 3. Γιά τὴ σημασία τῶν ἐορτῶν βλ. ΣΚΑΛΤΣΗ, Π., «Θεολογικὴ διάσταση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐορτολογίου», Χριστιανικὸν Ἐορτολόγιον, Δράμα 1990, 62· ARCHATZAKAKI, J., Études sur les fêtes Chrétiennes, Genève 1904· KERENNYI, K., «Das wesen des festes», Paideuma 1(1938), 59 κ. ἐ.· ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ε., «Τὸ νόημα τῶν ἐορτῶν τῶν ἀγίων», Ἐφημέριος 18 (1969), 17 κ. ἐ.· ANDRONIKOF, C., Les sens des fêtes, t. 1, ed. Cerf, Paris 1970 καὶ ΚΑΡΑΜΑΝΤΖΑΝΗ, Α., ἀρχιμ., «Ἡ ἐορτὴ στὴν Ὁρθοδοξία», ἐφ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 1-2-1989. Πρβλ. καὶ BALTHASAR, H., Liturgie cosmique. Maxime le Confesseur, Paris 1947.

5. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Σ., Ἐγχειρίδιο Πρωτοκόλλου-Ἐθιμοτυπίας, Ἀθήνα 2001, 242 καὶ 244-254. Γιά τὴ σχέση ἐορτῆς καὶ πολιτείας βλ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ἡ κοινωνικὴ δυναμικὴ τῶν ἐορτῶν. Κοινωνικὴ προσέγγιση τοῦ ὀρθόδοξου ἐκκλησιαστικοῦ ἐορτολογίου, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2002, 161-165. Ἡ κρατικοποίηση τῶν «πολιτικῶν» ἐορτῶν ἦταν ἤδη γνωστὴ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ στὸν ἰουδαϊσμό. Βλ. ἀντίστοιχα NILSON, M., Ἑλληνικὴ λαϊκὴ θρησκεία, μετ. Ἰ. Κακριδῆ, Ἀθήνα 1979, 270 κ. ἐ. καὶ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Κριτικὴ θεωρία καὶ κοινωνικὴ λειτουργία τῆς θρησκείας, Ἀθήνα 1996, 203 κ. ἐ. καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Η., Παραδόσεις ἀρχαιολογίας τῆς Παλαιστίνης καὶ βιβλικῆς θεσμολογίας, Ἀθήναι 1992, 405 κ. ἐ.

6. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Σ., Ὁ. π., 243.

7. «Παγκόσμιες Ἡμέρες – International Days», Ἀνάκτηση 13-11-2006 ἀπὸ World Wide Web: http://eortologio.gr/data/eortes_pagosmies.htm. Ἐκτός ἀπὸ τίς Παγκόσμιες Ἡμέρες ἔγινε λόγος καὶ γιὰ «Ἔτη» προβληματισμοῦ τῆς παγκόσμιας συνείδησης καὶ τῆς διεθνοῦς κοινότητος. Βλ. σχετικὰ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α., Στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας, Ἀθήνα 1984, 20 κ. ἐ.

8. ΚΟΥΠΙΔΗ, Δ., «Παγκόσμιος Ἡμέρα Καρδιάς», ἐφ. Λαός (Βεροίας), 24-9-2006.

9. Τό έκτο από τά δέκα ἄρθρα τοῦ «Πιστεύω» τῆς Νέας Ἐποχῆς ἀναφέρει στυγκεκριμένα: «Τή θεά Γαῖα θά τή λατρεύεις μέ πίστη». Βλ. ἐφ. Στύλος Ὁρθοδοξίας, τχ. 66 (Μάρτιος 2006), 22.

10. Τά στοιχεῖα τῆς ἐνότητος αὐτῆς ὀφείλονται στήν προθυμία τοῦ συνεργάτη μου Κ. Λημνιώτη, πού ἐπισκέφθηκε τήν Ρολίς: Ἐκθεση Φορέων Τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης Δημόσιου καί Κοινωνικοῦ Τομέα, πού πραγματοποιήθηκε στίς ἐγκαταστάσεις τῆς Διεθνούς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης-Hellexpo Δ.Ε.Θ. τόν Νοέμβριο 2005, καί συνέλεξε τίς σχετικές πληροφορίες, ἔπειτα ἀπό πρόταση τοῦ φίλου μου Ἀπ. Ἰωσηφίδη, γραμματέα τῆς Τοπικῆς Ἐνώσεως Δήμων καί Κοινοτήτων (Τ.Ε.Δ.Κ.) Νομοῦ Ἡμαθίας. Πρός τοὺς ἀνωτέρω ἐκφράζω θερμές εὐχαριστίες.

11. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ, Στοβαίω, 154, 38.

12. ΣΜΕΜΑΝ, Ἐορτολόγιο. Ἐτήσιος ἐκκλησιαστικός κύκλος, μετάφρ. Ἰ. Ροηλίδης, ἐκδ. Ἀκρίτας [Ἐορθόδοξη Μαρτυρία 60], Ἀθήνα 1997, 17.

13. ΨΑΡΙΑΝΟΥ, Δ., μητροπ. Σερβίων, Ἐξαπλᾶ, ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη, 89.

14. ΘΕΟΤΟΚΑ, Γ., Πνευματική πορεία, ἐκδ. Φέξη, Ἀθήναι 1961, 152.

15. ΒΑΡΒΟΥΝΗ, Μ., «Καλοκαιρινές πανηγύρεις», Ἐφημέριος, τχ. 8 (Σεπτέμβριος 2006), 5. Περισσότερα γιά τό θέμα αὐτό βλ. ΜΕΓΑ, Γ., Ἑλληνικές γιορτές καί ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας, Ἀθήνα 1956 ἢ ΤΖΕΡΜΠΟΥ, Δ., πρωτοπρ., «Ἡ ὀρθόδοξη λατρεία στά ἦθη καί ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», Χριστιανική λατρεία καί εἰδωλολατρία. Πρακτικά Στ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, Ἀθήνα 2005, 443-479 καί ΒΑΡΒΟΥΝΗ, Μ., «Σύγχρονες πανηγύρεις πόλεων», Ἐφημέριος τχ. 7 (Ἰούλιος-Αὐγούστος 2006), 4-5.

16. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος λη' εἰς τά Θεοφάνεια, PG 36, 316A.

17. ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Περί ἐορτῶν, PG 120, 372. Γιά τήν ἐορτή ὡς πεδίο ἐκκοσμίκευσης βλ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ἡ κοινωνική δυναμική τῶν ἐορτῶν, Ὁ. π., 146-155.

18. Πρβλ. ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Κοσμικόν Ἐορτολόγιον, ἐκδ. Ν. Α. Κοζάνης, Κοζάνη 2003, 15. Ἡ ἐκκοσμίκευση χαρακτηρίστηκε ὡς «θετή θυγατέρα» τοῦ χριστιανισμοῦ. Βλ. σχετικά ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ἡ λειτουργική ἀναγέννηση καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, μετ., Ν. Χριστοδούλου, Λάρνακα 1989, 105.

19. ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ἐορτολόγιο, Ὁ. π., 19.

20. ΒΑΡΒΟΥΝΗ, Μ., Ὁ. π., 4.

21. ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ὁ. π., 20. Εἰδικότερα βλ. BIANCHI, E., Dare senso al tempo. Le feste cristiane, ed. Qiqajon-Comunità di Bose, Magnano 2003.

22. Γιά τή χρήση τοῦ ὄρου βλ. EICHER, P., «Der Tag des Herrn für die Sklaven Arbeitswelt», Diakonia 1(1979), 3 κ. ἔ.

23. ΒΑΝΤΣΟΥ, Χ., «Τό ἐορτολόγιο ἀπό ποιμαντικῆς ἀπόψεως», Χριστιανικόν Ἐορτολόγιον, Ὁ. π., 77.

24. ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ὁ. π., 20.

25. COX, H., Das Fest der Narren. Das Gelächter ist der Hoffnung letzte Waffe, Stuttgart-Berlin 261972, 19-20. Βλ. καί ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α., Ὁ. π., 19.

27. ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ὁ. π., 15-16.

28. Ὁ. π., 16.

29. Ἡ διεκδίκηση αὐτῆ χαρακτηρίζεται ἀπό τό τρίπτυχο: ὑποκατάσταση, ἀντικατάσταση, ἀπομίμηση. Βλ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ὅ. π., 188. Πρβλ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ, Μ., πρωτοπρ., Ὁρθόδοξη πνευματικότητα. Ἡ αὐθεντικότητα τοῦ ἀνθρώπινου ἦθους, Ἀθήνα 1980, 161 καί ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, Γ., Χριστιανική Ἠθική, τ. 2, ἔκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2003, 440.

30. Γιά τήν ἐορτή ὡς ὄργανο τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος βλ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ὅ. π., 155-160.

31. ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ὅ. π., 18. Γιά τήν πρακτική καθιέρωσης «σοσιαλιστικῶν ἐορτῶν» στή θέση τῶν ἐκκλησιαστικῶν βλ. MOREL, J., «Zur Soziologie des Gottesdienstes», H. Mayer, Liturgie und Gesellschaft, Innsburg 1970, 42 κ. ἔ.

32. Περισσότερα γιά τό θέμα αὐτό βλ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ὅ. π., 187-195.

33. Αὐτό ἰσχύει ἐάν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι τό ἐκκλησιαστικό ἔτος ἀρχίζει στίς 1 Σεπτεμβρίου, ὁπότε παρατηρεῖται χρονική ἀλληλουχία τῶν ἐορταζόμενων γεγονότων: Γέννηση Θεοτόκου, Σύλληψη Προδρόμου, Εἰσόδια Θεοτόκου, Χριστούγεννα, Περιτομή, Βάπτισμα, Ὑπαπαντή, Πάθος καί Ἀνάσταση, Πεντηκοστή, Κοίμηση Θεοτόκου, Ἀποτομή κεφαλῆς Προδρόμου. Ἡ χρονολογική ἀφετηρία τῆς 1ης Ἰανουαρίου ὡς πρωτοχρονιάς προκάλεσε σύγχυση στήν παραπάνω ἐορτολογική συνάφεια. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., «Τό ἐορτολόγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ γένεση καί διαμόρφωσή του», Χριστιανικόν Ἐορτολόγιον, Ὅ. π., 33. Περισσότερα γιά τό θέμα αὐτό βλ. HOLLAND, Α., Les origines des fêtes chrétiennes, 1936· ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ., «Γένεση καί σκοπός τῆς ἐορτῆς. Φαινομενολογική θεώρηση», Πάνταϊνος 72(1980), 7 κ. ἔ. καί ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, Γ., «Τό ἐκκλησιαστικό ἐορτολόγιο», Προσφορά Παντελεήμονι Β΄ τῷ Παναγιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης ἐπί τῇ εικοσιπενταετηρίδι τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1990, 329-341. Πρβλ. ΜΩΡΑΪΤΟΥ, Δ., Ἐορτολογία, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήναι 1963 καί KELLNER, K., Heortogi: (oder die geschichtliche Entwicklung des Kirchenjahres und der Heilgenfeste), Fribourg 1906.

34. [ΚΥΡΑΤΣΟΥ], Δ., μητροπ. Δράμας, «Ὁ λειτουργικός χρόνος», Τό Χριστιανικόν Ἐορτολόγιον, Ὅ. π., 18-19. Εἰδικότερα γιά τό λειτουργικό ἔτος βλ. ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ., «Χρόνος καί λειτουργικόν ἔτος», Κληρονομία 12(1980), 70 κ. ἔ. Βλ. καί STOELEN, Α., «L' année liturgique byzantine», Irénikon 10(1928), 310-330 καί PASCHER, J., Das liturgische jahr, München 1963. Εἰδικότερα γιά τή δομή τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους βλ. FEDERICI, T., «L' anno liturgico. Teologia liturgica orientale I», Bibbia e Liturgia 7(1978), 177-319.

35. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., Λειτουργική Α΄, Εἰσαγωγή στή θεία λατρεία, Θεσσαλονίκη 1993, 105.

36. «... ἄνωθέν ἐστι ... ἔνθα καί ἀποβλέποντες ἐορτάζομεν καλῶς». Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ἐκ τῆς μγ' ἐορταστικῆς ἐπιστολῆς, PG 144C. Βλ. σχετικά ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, Σ., Χρόνος καί αἰωνιότης, Θεσσαλονίκη 1964, 79· ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ι., Δοκίμια ὀρθοδόξου ἦθους, Ἀθήνα 1979, 56-57 καί ΖΗΖΙΟΥΛΑ, Ι., μητροπ. Περγάμου, «Εὐχαριστία καί Βασιλεία τοῦ Θεοῦ», Σύναξις τχ. 49(1994), 18.

37. Γιά τήν ἔννοια τοῦ καιροῦ στή λειτουργική πράξη βλ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., Λειτουργική, Ὅ. π., 195.

38. Πρβλ. ΣΚΑΛΤΣΗ, Π., Ὅ. π., 68 καί 72.

39. ELIADE, M., The myth of the eternal return or cosmos and history, Princeton 1974, 91 καί ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Γ., Ἡ θεολογική μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας, Ἀθήνα 21996, 112. Περισσότερα γιά τό θέμα αὐτό βλ. CULLMANN, O., Christ and the time, Philadelphia 1964 (βλ. καί ἑλληνική ἔκδοση: Χριστός καί χρόνος, ἔκδ. Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 1980).

40. ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΥ, Α., πρωτοπρ., Χρόνος τελέσεως τῆς θείας λειτουργίας. Ἐκ τῆς ποιήσεως τῶν Κυρίων, [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 37], ἔκδ. Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1982, 96.

41. Βλ. Τροπάριο ἀναβαθμῶν α΄ ἤχου. Γιά τή θεολογική ἐρμηνεία του βλ. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Νέα Κλίμαξ, ἐν Βόλῳ 1956, 54.

42. Βλ. Γαλ. 4, 4.

43. PIDOUX, G., «À propos de la notion biblique du temps», Revue de Théologie et Philosophie, Lausanne

1952, 21.

44. Περισσότερα γι' αυτό βλ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΑΔΗ, Γ., Χρόνος και άνθρωπος, Θεσσαλονίκη 1992, 126 κ. έ.

45. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., Λειτουργική, Ό. π., 113.

46. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ό. π., 25.

47. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, Χ., Η έλευθερία τοῦ ἠθους, Αθήνα 1979, 137.

48. ΣΚΑΛΤΣΗ, Π., Ό. π., 52 και 73. Βλ. και ΒΑΡΤΣΧ, Η., Probleme der Entsakralisierung, München 1970, 222.

49. ΣΚΑΛΤΣΗ, Π., Ό. π., 67. Πρβλ. και ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Για να ζήσει ο κόσμος, μετ. Ζ. Λορεντζάτος, Αθήνα 1970, 87-94. Ειδικότερα για τη λειτουργία της μνήμης στη θ. λειτουργία βλ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α., Μνήμη και λήθη στη θεία λειτουργία, Αθήνα 1989.

50. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος εις τά άγια Φῶτα, PG 36, 345B και ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Λόγος λη' εις τά Θεοφάνεια, Ό. π., 316A-B.

51. ΝΕΛΛΑ, Π., Ζῶν θεούμενον. Προοπτικές για μιá ορθόδοξη κατανόηση τοῦ ανθρώπου, έκδ. Έποπτεία, Αθήνα 1979, 34.

52. Κατά τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλο «αί δέ τῶν χριστιανῶν πανηγύρεις θεΐαι και παράδοξοι και ὄντως πηγαί κι θησαυροί σωτηρίας», Λόγος γ' εις τήν ένανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, PG 65, 705B. Περισσότερα γι' αυτό βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ε., «Ανάμνησις», Θρησκευτική και Ἠθική Έγκυκλοπαιδεία, τ. 2, Αθήνα 1963, 521.

53. BAUMSTARK, A., Comparative liturgy, London 1958, 152.

54. ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, Περί έορτῶν, PG 78, 557B.

55. Περισσότερα για τήν έορτή στόν προχριστιανικό κόσμο βλ. ΣΚΑΛΤΣΗ, Π., Ό. π., 49-54. Γενικότερα για τη σχέση της έορτής μέ τη λατρεία σε κάθε θρησκεία βλ. MALINOWSKI, B., «Die Religion der Naturvölker», Fr. Fürstenberg (Hrsg.), Religionssoziologie, Neuwied-Berlin 56 1970, 75.

57. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Ό. π., 316B. Για τη σύνδεση τῶν έορτῶν μέ τήν εὔρύτερη λειτουργική πράξη βλ. BAGGLEY, J., Festival Icons for the Christian Year, Crestwood N. Y. 2000.

58. ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ., «Τό λειτουργικόν έτος μέσα από τη θ. εὐχαριστία», Γρηγόριος ο Παλαμᾶς 32(1984), 238. Βλ. και ARRANZ, M., «Les "fêtes theologiques" du calendrier byzantin», La liturgie expression de la foi. Conferences Saint Serge XXVe, Paris 1978, 29.

59. ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Περί έορτῶν, τ. 5, έκδ. Ωφέλιμου Βιβλίου, Αθήνα 1979, 372. Περισσότερα για τό θέμα αυτό βλ. MAGGIANI, S., «Festa», Nuovo dizionario di liturgia, Roma 1984, 555-581 και SCILODONE, I., «Il senso liturgico delle feste», Paschale Mysterium [Analecta Liturgica 10], Roma 1986, 177-192.

60. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, άρχιεπ. Αθηνῶν, «Ό βίος τοῦ πιστοῦ διαρκής έορτή», Ανάκτηση 17-11-2006 από World Wide Web: <http://ecclesia.gr/greek/archbishop/default.asp?id=478>.

61. ΣΥΜΕΩΝ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Ό. π., 368. Βλ. και THEODOROU, Ε., «Le Christ dans la le cycle des fêtes de l'Eglise Orthodoxe», Le Christ dans la liturgie. Conferences Saint Serge XXVIIe, Paris 1980, 245 και ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ, Ό. π., 232.

62. Για τήν κατακόρυφη και τήν οριζόντια διάσταση βλ. ΒΑΝΤΣΟΥ, Χ., Ό. π., 76-77 και 85.

63. ΣΚΑΛΤΣΗ, Π., «Η εὐλογία τῶν σταφυλιῶν κατά τήν έορτή της Μεταμορφώσεως», Λειτουργικές

Μελέτες, τ. 2, ἔκδ. Π. Πουρναρᾶ 2006, 295-312. Γενικότερα ἡ εὐλογία τῶν ἀπαρχῶν τῶν καρπῶν τῆς γῆς συνδέθηκε μέ τίς ἐκκλησιαστικές ἐορτές. Γιά περισσότερα βλ. ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, Ἡ., «Ἀπαρχή», Ἐρησκευτική καί Ἡθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 2, Ἀθήναι 1963, 1042-1044.

[64.](#) ΜΠΕΚΑΤΩΡΟΥ, Γ., «Κόλλυβα», Ἐρησκευτική καί Ἡθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 7, Ἀθήναι 1965, 740-741. Γιά περισσότερα βλ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ, Γ., Τά κόλλυβα, Ἀθήνα 1986.

[65.](#) ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 29-30.

[66.](#) Γι' αὐτές βλ. *Les fêtes et la vie de Jésus-Christ*, éd. du Cerf [Cathéchèse Orthodoxe], Paris 1985.

[67.](#) Γι' αὐτές βλ. ΦΙΛΙΑ, Γ., Οἱ θεομητορικές ἐορτές στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2002. Βλ. καί ΑΝΘΙΜΟΥ, μητροπ. Ἀλεξανδρουπόλεως, «Οἱ θεομητορικές ἐορτές στό ἑορτολόγιο, στό ἀγιολόγιο καί στό βυζαντινὸ τυπικὸ τους», Ἀντίδωρον τῷ Μητροπολίτῃ Μεσσανίας Χρυσοστόμῳ Θεμελῆ, τ. 3, Καλαμάτα 2006, 93-112. Γιά δευτερεύουσες θεομητορικές ἐορτές πού συνδέονται μέ εἰκόνες τῆς Θεοτόκου βλ. GROEN, J., «Icône e liturgia», Andrej Rublev e l' icona Russa. Atti del XIII Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa. Sezione russa, ed. Qiqajon-Comunità di Bose, Magnano 2005, 310.

[68.](#) ΒΕΡΓΩΤΗ, Γ., «Τό λειτουργικὸ ἔτος καί ἡ κατήχηση», Χριστιανικὸν Ἑορτολόγιον, Ὁ. π., 96.

[69.](#) Γιά τοὺς ἀγίους βλ. ΠΑΣΧΟΥ, Π., Ἅγιοι οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Εἰσαγωγή στήν ἀγιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1985 καί ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ, Β., «Κήρυγμα εἰς μνήμην ἀγίων», Ἀνάλεκτα [Βιβλική Βιβλιοθήκη 5], Θεσσαλονίκη 1988, 139 κ.έ.

[70.](#) ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Α., Ἀγιολογία. Θέματα γενικά, εἰδικά καί ἑορτολογίου, Θεσσαλονίκη 1985, 58.

[71.](#) ΒΑΝΤΣΟΥ, Χ., Ὁ. π., 89 καί ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., Ὁ. π., 80-81. Γιά τό θέμα αὐτό βλ. εἰδικότερα ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Π., Νά μᾶς φυλᾶνε. Ἅγιοι προστάτες, ἔκδ. Μύρτος, Ἀθήνα 2004. Γιά τήν προσπάθεια καταρτισμοῦ ἀγιολογικοῦ πίνακα (παναγίου) βλ. ΠΛΑΤΑΝΙΤΟΥ, Κ., οἰκονόμου, Ἑορτολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1974 καί ΠΙΠΕΡΑΚΙ, Γ., Πανάγιον ἦτοι κατάλογος τῶν ὅπου γῆς ἑορταζομένων ὀρθοδόξων ἀγίων, ἔκδ. Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι 2006.

[72.](#) ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, Γ., πρωτοπρ., Χριστιανισμός καί πολιτισμός, μετάφρ. Ν. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1982, 40 καί 76. Βλ. καί ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ἡ Ἐκκλησία προσευχομένη. Εἰσαγωγή στή λειτουργική θεολογία, μετ. πρωτοπρ. Δημήτριος Τζέρμπος, Ἀθήνα 1991, 142.

[73.](#) ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ὁ. π.

[74.](#) Λόγος μα' εἰς τήν Πεντηκοστήν, PG 36, 429.

[75.](#) Σύμφωνα μέ μία ἄποψη: «Ἡ συμμετοχή τῆς Ἐκκλησίας σέ ἑορτασμούς Παγκοσμίων Ἡμερῶν γιά τή γυναίκα, τό παιδί, τόν ρατσισμό κ. λπ. εἶναι λανθασμένη. Γιατί πίσω ἀπό τό ἀθῶο τῆς καθέρωσης Παγκοσμίων Ἡμερῶν βρίσκεται ἡ προσπάθεια τοῦ ψευδομεσσία Μούν καί τῶν κύκλων τῆς ἀνομίας νά ἀλλοιώσουν καί νά ὑποβαθμίσουν τό ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας μας. Λίγη προσοχή λοιπόν ...». Βλ. ἐφ. Στύλος Ὁρθοδοξίας, Ὁ. π., 32.

[76.](#) Κολ. 2, 16-17. Περισσότερα γιά τό θέμα αὐτό βλ. DANÉLOU, J., Bible et liturgie. La théologie biblique des sacrements et des fêtes d' après les pères de l' Eglise, Paris 21958 (ἑλληνική ἔκδοσις: Ἅγία Γραφή καί λειτουργία. Ἡ βιβλική θεολογία τῶν μυστηρίων καί τῶν ἐορτῶν κατά τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1981).

[77.](#) ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., «Τό ἑορτολόγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ γένεσις καί διαμόρφωσίς του», Ὁ. π., 28-29. Βλ. καί ΜΩΡΑΪΤΟΥ, Δ., «Ἑορταί (Αἱ χριστιανικαί ἐορταί)», Ἐρησκευτική καί Ἡθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 5, Ἀθήναι 1964, 738-739.

[78.](#) ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., «Τά ἰουδαϊκά καί ἑλληνορωμαϊκά ἡμερολόγια καί οἱ χριστιανικές ἐορτές», Χριστιανική λατρεία καί εἰδωλολατρία. Πρακτικά Στ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν

Ἱερῶν Μητροπόλεων, Ἀθήνα 2005, 280.

79. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., «Τό έορτολόγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ γένεση καί διαμόρφωσή του», Ὁ. π., 30. Βλ. καί ΤΑΣΣΙΑ, Ι., ἀρχιμ. «Νόημα καί περιεχόμενο τῶν έορτῶν στήν Παλαιά Διαθήκη», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Παντελεήμονι Β΄ τῷ Παναγιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης τεύχος ἀφιερωτήριο ἐπί τῆ εικοσιπενταετηρίδι τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1991, 505-545.

80. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., Ὁ. π., 35.

81. Βλ. Ματθ. 15, 3, 6.

82. Βλ. Λουκ. 18, 12.

83. Βλ. Πρξ. 20, 7. Πρβλ. καί ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Α., «Κοινωνικά ἔθιμα. Τυπολογία καί τρόπος ἀντιμετώπισης ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο», Ι΄ Παύλεια. Πρακτικά Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου: Ἐκκλησία καί Κοινωνία κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο, Βέροια 2005, 161.

84. ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 15.

85. Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 2005, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, [Ἀθῆναι 2004], 283. Βλ. καί ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 131-140.

86. Γιά τήν ἀκολουθία τῆς έορτῆς βλ. Μηναῖον τοῦ Ὀκτωβρίου, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, [ἐν Ἀθήναις 1993], 408-431. Βλ. καί ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Γ., ἀρχιμ., Τό ἔργον τοῦ ὑμνογράφου Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου. Εὔρετήρια, ἔκδ. Ὁργανισμοῦ Πολιτιστικῆς Πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης, Θεσσαλονίκη 1997, 62, 110 καί 114. Γιά τήν ἀκολουθία τῆς δοξολογίας βλ. Ἐπίσημοι δοξολογίαί μεγάλων έορτῶν, ἐπετείων καί τελετῶν, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1999, 37-40.

87. Στό σκεπτικό τῆς καθιέρωσης ἀναφέρεται συγκεκριμένα «...ὀρίζομεν ὅπως ἡ ἀνωτέρω ἰδιάζουσα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βερροίας έορτή ἐπιτελεῖται τήν 16ην Ὀκτωβρίου ὅτε ἡ πόλις ἄγει τά ἐλευθέρια αὐτῆς ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, τιμᾶ δέ καί γεραίνει πανηγυρικῶς τούς ἐν αὐτῇ ἁγίους...» Ἀκολουθία Πάντων τῶν ἐν Βερροία Ἁγίων ψαλλομένη ἐπί τῇ ἀπελευθέρωσει τῆς πόλεως ταύτης, Βέρροια 1983, 9. Γιά τήν ἀκολουθία βλ. καί ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Γ., ἀρχιμ., Ὁ. π., 52 καί 160.

88. Γιά τό θέμα αὐτό βλ. Παρακαταθήκη, τχ. 44(Σεπτέμβριος-Ὀκτώβριος 2005), 17.

89. Βλ. ἐνδεικτικά «Σεπτόν Πατριαρχικόν Μήνυμα ἐπί τῇ ἡμέρᾳ τῆς προσευχῆς ὑπέρ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος», Ἐπίσκεψις, τχ. 665 (30 Σεπτεμβρίου 2006), 6-8. Βλ. καί ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 89-98. Παρόλα αὐτά ἡ Ἐκκλησία συμμετέχει καί στήν Παγκόσμια Ἡμέρα Περιβάλλοντος. Βλ. σχετικά Ἐκκλησία, τχ. 6 (Ἰούνιος 2006), 422. Βλ. καί <http://www.archdiocese.gr/greeknews/default.asp?id=182> καί Ἐπίσκεψις, Ὁ. π., 12.

90. Βλ. συγκεκριμένα τό ὑπ' ἀριθμ. 4962/2607/2-11-2005 Ἐγκύκλιο Σημείωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐκκλησία, τχ. 10 (Νοέμβριος 2005), 787.

91. ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 35 καί 38-43. Πρβλ. ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ, Π., Ἡ γυναίκα καί ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου, μετ. Ν. Ματσούκα, ἔκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 21983, 391.

92. Βλ. σχετικά Ἐκκλησία, τχ. 6 (Ἰούνιος 2006), 421.

93. Γιά τήν ειδική δοξολογία βλ. ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 108-109.

94. Γιά περισσότερα βλ. ΧΑΡΙΣΙΟΥ, Δ., πρωτοπρ., Ὁ. π., 62-74, 116-123 καί 142-153.

95. Βλ. συγκεκριμένα τά μηνύματα τοῦ Μακ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Χριστοδούλου μέ τήν εὐκαιρία τῶν παραπάνω Παγκόσμιων Ἡμερῶν. Ἐκκλησία, τχ. 11 (Δεκέμβριος 2005), 880-882 καί τχ. 6 (Ἰούνιος 2006), 421-422 καί 509.

[96.](#) ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Έορτολόγιο, Ό. π., 18. Βλ. τή διαπίστωση «ό σημερινός άνθρωπος διασκεδάζει, αλλά δέν έορτάζει, ψυχαγωγείται αλλά δέν χείρεται». ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ, Μ., πρωτοπρ., Ό. π., 162.

[97.](#) ΣΜΕΜΑΝ, Α., πρωτοπρ., Ό. π., 19.

[98.](#) Για συγκεκριμένες προτάσεις ένίσχυσης τών εκκλησιαστικών έορτών βλ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ι., «Δυνατότητες-Πλαίσια δράσεως τής ένορίας», Κοινωνία 1(1985), 65-66.

[99.](#) ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, άρχιεπ. Αθηνών, Ό. π.

[100.](#) Για τήν ποιμαντική διάσταση τών έορτών βλ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α., Μορφές ποιμαντικής διακονίας, Αθήνα 1986, 79-106 καί ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Στιγμιότυπα καί περιπλανήσεις σέ δρόμους ποιμαντικής διακονίας, Ό. π., 9-49.

[101.](#) ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΙΑΣ, Είς τά βάϊα, ΡG 43, 432B.